

ROD VO FILOZOFII: PRÍPAD HARRIET TAYLOR MILL

MARIANNA SZAPUOVÁ, Katedra filozofia a dejin filozofie FiF UK, Bratislava

SZAPUOVÁ, M.: Gender in Philosophy: The Case of Harriet Taylor Mill
FILOZOFIA 63, 2008, No 3, p. 229

The paper deals with the category of gender as an analytical tool used in the feminist critical reflection of the philosophical canon. It outlines the main streams of this criticism elucidating various ways via which women have been excluded from the philosophical domain. One particular kind this of exclusion is illustrated by the case of Harriet Taylor Mill, whose liberal philosophical ideas on women's rights have been marginalised for a long time. The author argues for the importance of the feminist re-reading the philosophical canon, by the help of which the one-sidedness of the established explanations could be effectively corrected.

Keywords: Gender – Feminism – Philosophical canon – Harriet Taylor Mill – Liberal feminism

Úvod. Postupné prenikanie feministických ideí do sféry akademických disciplín, predovšetkým v oblasti spoločenských a humanitných vied, sprevádzalo moderné ženské hnutie od jeho nástupu koncom 60-tych rokov minulého storočia. V rámci feministického myslenia sa stala centrálnou myšlienka, podľa ktorej vzťahy medzi pohlaviami sú sociálne organizované a štruktúrované a „rozlišovanie medzi pohlaviami má v podstate sociálny charakter“ ([16], 41). Konceptuálnym nástrojom slúžiacim na vyjadrenie tejto myšlienky sa stala kategória rodu, akcentujúca sociálny, politický a mocenský charakter vzťahov medzi ženami a mužmi. Prenikanie feministických myšlienok do akademických disciplín bolo sprevádzané požiadavkou uplatniť túto kategóriu ako analytický nástroj skúmania nielen spoločnosti a kultúry, ale aj rozličných intelektuálnych útvarov, filozofiu a vedu nevynímajúc. Cieľom tejto štúdie je načrtnúť niektoré spôsoby, akými kategória rodu intervenuje v reflexii dejin filozofie. V prvej časti príspevku načrtnem hlavné etapy doterajšieho vývinu feministickej polemiky s filozofickým kánonom a priblížim spôsoby, akými sa rod uplatňuje ako analytický nástroj jeho kritickej reflexie. Pozornosť budem venovať hlavne základným líniam tejto kritiky, ktoré sú zamerané na rôzne spôsoby znevažovania žien v dejinách európskeho filozofického myslenia. Nazdávam sa, že prípad anglickej mysliteľky Harriet Taylor Mill, jej zaradenia/nezaradenia do filozofického kánonu možno považovať v istom zmysle za typický či paradigmatický. V ďalšej časti textu preto budem venovať pozornosť uvedenej autorke, ktorej meno je síce zapísané do dejin filozofie, jej myšlienky však zostali na periférii záujmu tvorcov filozofického kánonu. Domnievam sa, že jej „prípad“ môže ukázať aj „jemnejšie“, sofistikovanejšie podoby vylučovania žien z oblasti filozofickej tvorby.

1. Rodový pohľad na dejiny filozofie. Príbeh o vzniku metódy uplatňujúcej kategóriu rodu ako analytického nástroja skúmania najrozličnejších spoločenských a intelektuálnych útvarov vyrozprávala americká feministická filozofka Susan Bordo nasledovnými slovami: „V roku 1979 vtrhla na filozofickú scénu USA kniha Richarda Rortyho *Philosophy and the Mirror of Nature*. Jej autor, ktorý sa etabloval a získal si úctu práve v rámci tradícií, ktoré sa teraz podujal dekonštruovať, mal všetky predpoklady na to, aby legitimizoval jednoduchú, ale podvratnú tézu. Podľa tejto tézy... sú idey výtvorom sociálnych bytostí, a nie (viac alebo menej adekvátnymi) reprezentáciami pri „odzrkadľovaní“ prírody. Rortyho argumentácia bola filozoficky elegantná, presvedčivá a účinná. V podstate to však nebol Rorty, tento rebelujúci člen klubu..., kto sa zaslúžil o odhalenie pretenzií a ilúzií ideálov epistemologickej objektívnosti, základov a neutrálnych súdov. Toto odhalenie nepriniesla filozofická diskusia, ale politická prax. Jeho nositeľmi boli hnutia za slobodu v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch, ktoré chceli nielen legitimizovať marginalizované kultúry, nevypočuté hlasy a potlačené rozprávania, ale aj poukázať na jednostrannosť a neúplnosť oficiálnych výkladov“ ([1], 12). Súčasťou intelektuálneho pohybu, ktorý smeroval k odhaleniu „pretenzií a ilúzií“ ideálov neutrality a objektívnosti etablovaných foriem myslenia a vedenia a ktorý bol inšpirovaným sociálnymi a politickými hnutiami hlavne v USA, sa stala aj polemika medzi feminizmom a filozofiou udomácnenou v akademických inštitúciách. V rámci tejto polemiky sa postupne objavovali nové, kritické pohľady na dejiny filozofie. Práve úvahy o filozofii a rode z historickej perspektívy sa sústredili okrem iného na otázku, akým spôsobom je vývin filozofického myslenia reflektovaný v etablovaných dejinách filozofie (napríklad aj v učebniciach dejín filozofie).

Impulz pozrieť sa na filozofický kánon zaostrenou rodovou optikou často vychádzal aj z osobnej skúsenosti feministicky zmýšľajúcich žien – profesionálnych filozofiek, ktoré sa pri hľadaní či definovaní vlastnej pozície v rámci svojej disciplíny museli konfrontovať s tým, čo niektoré charakterizovali a pomenovali ako „mužskosť“ filozofie – so skutočnosťou, že dejiny filozofie sa prezentujú ako dejiny ideí významných mužov, ako dejiny, kde ženy takmer úplne absentujú (pozri napr. [9]). Ženy pôsobiace v oblasti filozofie pri štúdiu spisov viacerých kanonických postáv európskeho filozofického myslenia sa musia navyše konfrontovať aj s prejavmi otvorenej mizogýnie a sexismu, s názormi, ktoré implikujú menejcennosť žien alebo legitimizujú ich subordinované postavenie. Takéto názory totiž v dielach niektorých slávnych filozofov nie sú ničím výnimočným. Nazdávam sa, že mizogýnné a sexistické prvky v názoroch viacerých veľkých filozofov sa nedajú obhájiť tým, ako sa to občas stáva, že sú vraj len odrazom dobovo rozšírených a všeobecne prijímaných názorov v tvorbe toho – ktorého filozofa. Pri takomto type argumentácie sa vynára prinajmenšom otázka: Ako je možné, že filozof, kriticky reflektujúci spoločenské pomery svojej doby, nielenže si rôzne formy rodovej nerovnosti a nespravodlivosti nevšima, ale ich dokonca obhajuje a zdôvodňuje (napríklad tvrdením, že konanie a rozhodovanie žien je ovládané inštinktom a emóciami, preto im nemožno dať právo rozhodovať o veciach verejných).

2. O „mužskosti“ filozofie. Jednou z primárnych otázok, s ktorými sa feministický pohľad na tradičný filozofický kánon musí konfrontovať, sa týka prítomnosti, resp. neprítomnosti žien v dejinách filozofie. Nazdávam sa, že pri reflexii problému historickej ne-

